
Undervisningsmateriale

En guide til undervisning i mangfoldighed 4. - 7. klassesetrin.

**Åbn øjnene
se en blind**

**Hør noget nyt,
lyt til en gammel**

Hallo Danmark
Mangfoldighed '07

THE EUROPEAN UNION
The European Social Fund

**Vær stor
leg med en lille**

Øvelserne er udvalgt, tilpasset og udarbejdet af:

Ellen Farr
pædagogisk konsulent
Asa-consult ApS / Global skole
juli 2007

for den landsdækkende kampagne Hallo Danmark, der sætter fokus på, hvordan man skaber mangfoldighed på arbejdsmarkedet og i samfundet generelt. Hallo Danmark formidler erfaringer og metoder fra ti danske projekter, som har arbejdet med emnet i de senere år støttet af EU's socialfond, EQUAL.

Øvelserne i undervisningsmaterialet er inspireret af:

1. "Global Undervisning" - redaktion Karen Andersen, Ellen Farr og Bettina Gram, Mellempfolkeligt Samvirke MS/Geografforlaget, 1997 – 2007

2. "Når mennesker mødes..." - et idékatalog om interkulturel undervisning af Ellen Farr (Mellempfolkeligt Samvirke), Lene Godiksen (AFS Interkultur), Carsten Skjoldborg (SPF) og Lotte Ærsøe (Ibis), 2003

3. "Travelling Cultural diversity", Salto - Youth Cultural Diversity Ressource Center, EU Education and Culture

4. "Bedre seksualundervisning", Sex og Samfunds undervisningsidéer på www.sexogsamfund.dk

Mangfoldighed

Halo Danmark
Mangfoldighed '07

Du sidder med et nyt undervisningsmateriale, der indeholder idéer til at arbejde med mangfoldighed på 4. – 7. klassetrin. Du får på de følgende sider inspiration til at skabe rammerne for din undervisning og forslag til en lang række øvelser og aktiviteter. Derudover er der gode råd til andre brugbare materialer som film, bøger, blade og links.

I efteråret 2007 kommer mangfoldighed på dagsordenen i mange sammenhænge. Dansk Røde Kors ønsker derfor med undervisningsmaterialet at tage hul på et holdnings- og dannesarbejde i skolen, om hvordan man sikrer integration og lige muligheder for alle - uanset køn, alder, handicap, seksuel orientering, etnisk baggrund og religion.

Baggrund

I uge 37 (10.-16. september) sætter Halo Danmark-kampagnen fokus på mangfoldighed på uddannelsesområdet samt arbejdsmarkedet med en lang række aktiviteter som teater, konferencer, udstillinger og events, som du også kan inddrage i undervisningen. Du kan følge med i aktivitetskalenderen på www.hallo-danmark.dk

Ti danske projekter har i de seneste år arbejdet konkret med, hvordan man skaber mere mangfoldighed på arbejdsmarkedet som for eksempel flere kvinder i lederstillinger, flere mænd i traditionelle kvindefag og flere udlændinge på arbejdsmarkedet både i ufaglærte jobs, på tillidsmandsposter og i akademiske fag. Halo Danmark formidler blandt andet erfaringerne fra de ti EU-støttede projekter.

2007 er desuden det europæiske år for »Lige muligheder til alle«, så der vil i hele Europa være fokus på mangfoldighed blandt andet i form af Socialministeriets Lige 07-kampagne.

Hvorfor relevant for børn?

Halo Danmark-kampagnen arbejder med at nedbryde fordomme og stereotyper og skabe et rummeligt arbejdsmarked med plads til alle uanset handicap, etnicitet, tro, køn, seksualitet eller udseende. Det handler om at bearbejde holdninger i hele befolkningen, og dette arbejde starter allerede i de unge år.

Dette undervisningsmateriale har til formål at give idéer til, hvordan 4.-7. klasse kan arbejde med mangfoldighed, stereotyper og fordomme. Materialet giver lærerne inspiration, øvelser og aktiviteter til tværfaglig undervisning og idéer til nye metoder og emner i forskellige fag.

Når vi er børn, tænker vi meget på ikke at falde uden for normen, ikke at være anderledes. Vi længes efter at være med i en gruppe, og derfor betyder andres accept meget. Det mærkelige er bare, at andres accept og respekt vokser, hvis vi tør være os selv og stå ved, at vi er anderledes.

Der er et stadigt behov for også at arbejde med holdningsændringer hos de mange, således at gruppen bliver bedre til at acceptere deres forskellighed som en styrke.

Dette undervisningsmateriale handler om, hvad forskellighed betyder, og hvilke vanskeligheder og fordele det rummer. Det handler om, hvordan vi hver især tackler forskellighed. Forståelsen af forskellighed er det første skridt på vejen mod et samfund, der udnytter mangfoldighedens store potentiale.

Materialets formål er:

- At arbejde med forskelle og ligheder
- At stimulere nysgerrigheden efter at lære om andres vilkår og normer
- At øge evnen til at sætte sig i andres sted, udvikle empati og indsigt i andres vilkår og livsbetingelser
- At bryde stereotyper og øge evnen til at acceptere og respektere forskellighed
- At diskutere og reflektere over holdninger og adfærd

Indhold:

I det følgende er samlet en række undervisnings-idéer, som kan bruges enkeltvis, samles til et par timer i forskellige fag eller til et tværfagligt forløb i en temauge. Øvelserne kan bruges eller tilpasses forskellige fag, såsom dansk, historie, natur og teknik, idræt og kreative fag og indeholder enkelte øvelser, der vil kunne anvendes i kristendomskundskab og matematik. Sammensæt selv øvelserne så de passer til jeres klasse og jeres behov.

Disposition:

1. Startøvelse
2. Identitetsøvelser
3. Ligheder og forskelle
4. Bryd stereotyperne
5. Holdningsøvelser
6. Om indlevelse i andres vilkår
7. Om empati
8. Om rettigheder

Indledende overvejelser

Hallo Danmark
Mangfoldighed '07

Denne side indeholder overvejelser, der kan være gode at foretage inden arbejdet med klassen begynder. Hæftets øvelser berører emner, der kan påvirke eleverne personligt.

Før I sætter fokus på mangfoldighed i skoleklassen, er det relevant at tænke over hvilke forforståelser og fordomme, man som person har, og hvilke forforståelser og fordomme andre har. Oftest vil kultur, oplevelser og historie påvirke måden at se og forstå verden på. Det kan derfor være godt at overveje, hvilket udgangspunkt og hvilke oplevelser og erfaringer ens egen forståelsesramme tager afsæt i.

Sprogbrug er en vigtig faktor, når I arbejder med dette emne. Ord kan inkludere, men de kan absolut også ekskludere. Derfor er det vigtigt at overveje, hvilke ord der benyttes i undervisningen af børn og unge om deres egen kultur samt andre kulturer omkring dem. Hvordan matcher vores handlinger de ord, vi benytter? Disse overvejelser er gode at gøre sig, når der arbejdes med egne og andres fordomme. Taler man primært diskrimination og forskellighed med personer, der i udgangspunktet ikke ligner én særligt meget, er der risiko for at fordomme og stereotyper ubevidst fastholdes.

Identitet, familieforhold og diskrimination kan være et meget følsomme emner for mange børn og unge. Derfor skal der gives plads til, at børnene kan reagere forskelligt og selv kan stoppe, hvis de ikke længere ønsker at deltage.

Det er vigtigt, at der inden hæftets øvelser igangsættes, skabes et trygt rum for klassen, hvor der er enighed om, at de emner, der tales om i klassen, bliver i klassen. Alle skal være enige om vilkårene, og alle skal være trygge ved at deltage.

1. Startøvelse

Hallo Danmark
Mangfoldighed '07

Børn samler megen viden op hjemmefra, fra fjernsynet, medierne og kammeraterne. Denne øvelse tager udgangspunkt i den viden og de forestillinger børnene allerede har, og den giver læreren en mulighed for at se hvilke holdninger og fakta der især skal arbejdes med.

Associationer

Associationer kan være en god øvelse at bruge i opstarten af et undervisningsforløb, eller når et nyt tema introduceres i undervisningen.

Formål:

At få eleverne til at komme med deres umiddelbare bud på og forestillinger om forskelle og ligheder og drøfte det i fællesskab, før klassen arbejder yderligere med emnet.

Materialer:

- store ark papir
- tuscher
- kridt

Beskrivelse:

Del klassen ind i 3-4 grupper. Tegn en cirkel på et stort stykke papir eller på tavlen. Inde i cirklen skriver man ord som for eksempel "handicap", "køn" eller "hudfarve". Man kan også skrive "racisme", "fordomme" eller navnet på det tema, klassen skal i gang med feks. mangfoldighed.

Eleverne skriver herefter på skift deres associationer til ordet ved at trække en streg ud fra cirklen og skrive ordet. Man skriver ét ord ad gangen og giver pennen videre til den næste. Der kan også skrives videre ud fra andres ord. Det kan være en god idé, at deltagerne ikke må tale sammen og kommentere hinandens forslag under øvelsen. Det giver den enkelte større frihed til at associere.

Efter et givet tidsrum (f.eks. 10 min.) kan grupperne sammenligne deres papirer og diskutere ligheder og forskelle. Øvelsen kan fortsætte ved at drøfte, hvor mange af ordene der er positive, og hvor mange der er negative – og hvornår og hvorfor de kan forstås på begge måder.

Slut af med at skrive de vigtigste ord op på tavlen, som klassen synes, man skal arbejde videre med.

Øvelsen giver læreren en god indikator på, hvilke holdninger og fakta eleverne allerede har om det pågældende emne, hvor det er vigtigst at sætte ind, og hvilken type øvelser der er mest brug for.

2. Identitet

Hallo Danmark
Mangfoldighed '07

Det er væsentligt, at eleverne bliver bevidste om deres egen identitet, for i højere grad at forstå og rumme andres identitet. Øvelserne er derfor særligt brugbare i begyndelsen af undervisningsforløbet.

Løg-øvelsen

Løg-øvelsen afspejler, at et menneske har mange lag ligesom et løg. Man viser de yderste lag frem, og jo bedre man lærer et andet menneske at kende, jo flere lag kan man skrælle af og finde frem til. Ofte kender man ikke selv sine inderste lag.

Formål:

At få den enkelte elev til at reflektere over, hvem de selv er, hvilke forskellige ting der har betydning for deres personlighed, og hvilke briller de ser verden igennem.

Materialer:

- papir
- blyanter

Beskrivelse:

Eleverne skal i ca. 20 minutter tænke over, hvilke ting der har betydning for, hvem de er. De skal skrive ordene ind i en løgform og prøve at vurdere, hvilke faktorer som betyder mest for dem selv, og hvilke der er mest synlige og har betydning for, hvordan andre opfatter dem. Eleverne kan se på følgende isbjergfigur med elementer, som kan præge et menneske for at hente inspiration.

Køn, hudfarve, alder
fysisk form, handicap, udseende, påklædning,
religion, nationaliteter, familieforhold,
uddannelse, interesser, sociale forhold, boligforhold, venner
sprog, seksuel orientering, sundhed, rejser, sorger, hobbyes, erfaringer,
samfundsforhold, mad

Eleverne skriver nu de valgte elementer ind i det løg, de har tegnet som symbol på sig selv. Når eleverne fremlægger deres færdige billede, skal den enkelte elev uddybe, hvad de mener med f.eks. ordet "familie" - hvilken betydning har det? Er det en stor flerkulturel familie, snakker de om skilsmisseproblemer eller en lille familie med kun en mor. Hvis de mener, at interesser betyder noget, hvad snakker de så om: fodbold, heste, hockey, musik, dans etc.?

Det er vigtigt, at eleverne bagefter hører på hinanden uden at grine eller kommentere hinandens forskellige modeller. Diskuter bagefter, hvad øvelsen givet. Lærte eleverne noget nyt om sig selv, om hinanden? Diskuter også, hvilke dele af ens identitet, man ikke kan lave om på? Hvilke elementer har man selv indflydelse på? Hvad betyder ens egen opfattelse for mødet med andre? Hvor mange af lagene lader man andre se?

Hvem er jeg?

En alternativ identitetsøvelse kan være denne "Hvem er jeg?"-øvelse.

Formål:

(Se formål for ovenstående øvelse)

Materialer:

- papir
- saks
- blyant

Beskrivelse:

Eleverne skal enkeltvis tænke på seks aspekter, som de synes udgør deres egne personlige karaktertræk. Eleverne skal skrive de seks ting/personer/forhold på hver sin papirlap. Herefter lægges den vigtigste papirlap øverst, de to næstvigtigste i en række under, og nederst ligger en række med de tre mindst vigtige aspekter.

Nogle aspekter, som de kan overveje, er:

- Deres rolle her i livet som søn/datter, ven, elev, avisbud, flaskedreng
- Den type musik, de godt kan lide
- Den form for tøj, de tager på og køber
- Deres køn og seksualitet
- Religion
- Hvor de er født henne
- Den mad de godt kan lide
- Hvilke fritidsinteresser de dyrker

Elevernes forskellige beskrivelser diskuteres og behandles som anført i Løggøvelsen.

Stamtræet

En øvelse som giver overblik over den enkelte elevs familiebaggrund

Materialer:

- store A2 ark
- papir
- lineal
- blyant

Formål:

At eleverne får overblik over deres egen familiebaggrund og evt. de mange forskellige nationaliteter, der er i deres familier. At eleverne får diskuteret familiens betydning for, hvem de selv er. At eleverne lærer at respektere hinandens forskelligheder.

Beskrivelse:

Lad eleverne lave familiens eget stamtræ nogle generationer tilbage sammen med deres forældre. Tegn f.eks. et træ, hvor eleven er i toppen og far, mor er de øverste grene, se hvor mange grene, der kan fyldes ud nedenunder. Stamtræet kan også optegnes med lineal og lodrette og vandrette streger.

Vælg nogle vidt forskellige eksempler fra klassens elever ud. Tegn dem op på tavlen og se variationen geografisk, kulturelt, beskæftigelsesmæssigt. Diskuter betydningen af den forskellige baggrund. Hvordan det påvirker, og hvordan man kan bruge det positivt. Her kan f.eks. spørges til: Har det en betydning, at ens bedstemor/far etc. kom fra Polen eller Tyrkiet, Hjørring eller Holte? Hvordan? Har man skikke i familien, som er præget af det? Har man historier/myter/musik? Har man arvegods, ting, billeder derfra?

Selv i "gammel-danske" familier vil man opdage, at elevernes familiebaggrund er forskellig og spiller en rolle. Slut evt. af med at lave en udstilling, som repræsenterer identitet/den varierede familieforskel i klassen. Saml evt billeder, genstande fra familiernes forskellige aner.

3. Ligheder og forskelle

Vi er alle forskellige på nogle punkter og ens på andre. De nedenstående tre øvelser er supplerende øvelser som alle kan bruges til at belyse vores forskellige baggrunde og vores forskellige holdninger. Øvelserne er med til at give os viden om hinanden og skabe nysgerrighed og interesse for hinandens forskelligheder.

Cirkel-øvelse

En øvelse om tryktheden ved at være ens og om at acceptere, at det også er ok ikke at være det.

Formål:

At skabe fællesskab, vise forskelle og lære at respektere hinandens holdninger og forskelligheder.

Materialer:

- kridt

Beskrivelse:

Eleverne står i en stor cirkel på gulvet. Læreren begynder med at sige et par udsagn, der fortæller noget om ham eller hende: Hvad kan jeg lide/ikke lide? Hvordan er min familie/fritid etc.? Det kan f.eks. være "Jeg har en hund" eller "Jeg kan ikke lide regnvejr" eller "Jeg bor i lejlighed".

Når man siger noget, træder man ét skridt frem. Hvis udsagnet også gælder for de andre elever, træder de også et skridt ind i cirklen. Herefter siger hver elev ét udsagn, indtil man har været hele cirklen rundt. Nogle står nu helt inde i midten andre længere ude alt efter, hvor eleverne er. Hvis der er nogle elever, der har svært ved at finde på noget, springer man dem over – men vender tilbage. Alle skal sige noget - med mindre det er meget tydeligt, at eleven ikke ønsker det.

Den næste runde starter med, at man igen står i den store cirkel. Læreren opfordrer eleverne til at komme med holdningsudsagn som f.eks. "Jeg synes, det er smukt at være brun i huden", "Jeg synes, det er ok at være bøsse", "Jeg synes, vi skal hjælpe flygtninge", "Jeg kan ikke lide jyder".

I den tredje runde af øvelsen behøver det, man siger, ikke at være sandt – man må altså godt lyve! Når man siger sit udsagn, bliver man stående på sin plads i cirklen, mens de andre overvejer, om de tror på udsagnet eller ej. Hvis de tror på det, vender de tommelfingeren opad, hvis ikke, vender de den nedad. Den der har sagt udsagnet, svarer ved selv at vende sin tommel op/ned, alt efter om udsagnet er sandt eller falsk. Ellers forløber runden som før – alle skal deltage.

Diskuter til sidst, hvordan eleverne oplevede de sidste runder. Var det ubehageligt at skulle komme med sit udsagn? Var det svært at stå yderst, når andre rykkede ind? Var det svært at gætte om det, kammeraterne sagde, var rigtigt? Var det svært at lyve? Hvilke grunde er der til, at vi ind imellem ikke siger vores mening eller taler sandt?

Livshistorier

En fortælleøvelse om anerkendelse og indsigt.

Formål:

At lære at lytte. At finde det gode hos hinanden og vise respekt for hinandens historier og erfaringer.

Materialer:

- ingen

Beskrivelse:

Læreren beder eleverne om at finde sammen to og to – helst sammen med én, de ikke kender så godt. Hvis der er et ulige antal elever, kan en enkelt gruppe bestå af tre personer. Eleverne får nu ét minut hver til at fortælle historien om deres liv! Den anden skal lytte, må ikke afbryde, men må gerne stille spørgsmål, hvis fortælleren går i stå. Læreren holder øje med tiden – efter 1 minut bytter eleverne roller, og den anden fortæller sin livshistorie til den første.

Derefter skal eleverne stille sig i en cirkel - det er bedst, hvis de står ved siden af deres makker. Læreren fortæller dem, at vi ikke skal have en runde, hvor alle fortæller, hvad de lige har hørt - men en runde, hvor man fortæller om det umiddelbare positive indtryk, man fik af personen, man talte med. Hvad kunne man umiddelbart godt lide? Når man fortæller, skal man helst tale direkte til personen. Eleverne kan fortælle 1-2 ting, de kan huske. Det kan være noget særligt spændende, overraskende – eller dét, de bed mærke i.

Øvelsen slutter af med, at læreren spørger, hvordan eleverne oplevede øvelsen. Lærte de noget nyt om hinanden? Var det rart at høre noget positivt blive sagt om en selv? Var det svært at huske, hvad man hørte?

Interview-øvelse

En øvelse om holdninger til mangfoldighed med inddragelse af forældre.

Formål:

At diskutere holdninger og meninger med sin familie, at udvide elevernes videns- og forståelsesområde og at få et større kvantitativt undersøgelsesmateriale til klassens samlede undersøgelse af mangfoldighed. At linke elevernes arbejde med, hvad der foregår på arbejdsmarkedet og elevernes boligområde.

Materialer:

- papir
- blyanter

Beskrivelse:

Eleverne skal sætte sig i grupper og forberede, hvordan de derhjemme kan interviewe deres forældre om deres syn på "de andre". Eleverne kan med fordel arbejde sammen to og to og besøge hinandens forældre, for erfaringen viser, at det er nemmere at fastholde forældrene i et egentligt interview, hvis der er en anden tilstede under mere formelle rammer med en aftalt tid.

Eleverne brainstormer på, hvilke synspunkter og relevante spørgsmål, de gerne vil have besvaret. F.eks. om forældrenes erfaringer med etniske minoriteter, seksuelle mindretal og handicappede m.m. på deres arbejdsplads, i butikker, boligområdet og lignende. Spørgsmålene kan fokusere på forældrenes forhold til og holdninger til, at de forskellige grupper er en del af deres venner, kolleger, klienter/kunder, naboer og medborgere m.m. Endelig kan eleverne tale med forældrene om holdningen på deres arbejdsplads og forslag til fremadrettede løsninger.

Klassen kan enes om et sæt basisspørgsmål, som man gerne vil have alle forældre besvarer. Feks. om Hvor mange ansatte af anden etnicitet, der er på forældrenes arbejdsplads, hvor mange venner, de har, der er handicappede, bøsser, osv.

Disse besvarelser kan efterfølgende bruges til:

- At udarbejde statistik om holdninger og adfærd overfor "anderledes" udseende/agerende i boligområdet, på arbejdspladsen og i vennekredsen.
- At lave sammenlignende analyser af forældrenes besvarelser. Hvad viser statistikkerne?
- At opstille forskelle og ligheder.
- At tale om årsager og mulige strategier til nedbrydning af evt. stereotyper (jf. øvelser pkt. 4.), uretfærdig adfærd eller fordomme.

Film

Filmklip er en god vej til at belyse andre nationaliteters syn på danskere. Det kunne f.eks. være filmen "Den stille stamme" fra 1994 af den ugandiske instruktør Geoffrey Ssenoga. Filmen er skabt under hans ophold i Danmark i et halvt år efter invitation fra Mellemløst Samvirke. "Den stille stamme" er stadig relevant og viser, hvordan vi oplever andre gennem hver vores briller – f.eks. er Geoffrey Ssenogas konklusioner og opsummeringer om danskernes vinter- og sommer-identiteter stadig en øjenåbner. Filmen kan godt blive brudt op, så man kan diskutere undervejs.

Filmen kan lånes på CVU'ernes pædagogiske centraler. Andre filmforslag findes bagest i dette undervisningsmateriale.

4. Øvelser om stereotyper

Hallo Danmark
Mangfoldighed '07

Stereotyper er fastlåste og ofte klicheagtige generaliseringer, vi alle har i mere eller mindre omfang. Stereotyper er ofte noget, vi har på rygmarven, og som vi ikke altid tænker over rimeligheden eller baggrunden for. Det at tænke stereotyp f.eks. om andre mennesker betyder ofte, at vi slet ikke ser det enkelte menneske eller overvejer vores opfattelser af andre. Det giver måske anledning til ubetænksomme eller uretfærdige handlinger.

Billedøvelser

Billedøvelsen er en måde at vise gennem foto, hvordan vi dels ofte tænker i bestemte mønstre, og hvordan vi ofte manipuleres til at tænke på en bestemt måde. Fotografier er en god måde at arbejde med nedbrydelse af vanetænkning.

Formål:

At bekæmpe stereotyper, at bevidstgøre os og udvikle indsigt i og respekt for andre.

Materialer:

Forskellige fotos til diverse øvelsestyper:

- kopier af fotos med motiver af aktiviteter
- kopier af fotos med motiver af situationer
- kopier med udsnit af motiverne af situationer
- kopier af fotos med børn og situationer fra andre lande
- hvide papirark
- papir
- blyanter, tuscher eller farver

Beskrivelse:

Eleverne vælger et foto med en aktivitet og diskuterer motiver. Hvad forestiller billedet? Hvad skete der lige før, billedet blev taget? Hvad sker der bagefter? Læreren beder eleverne argumentere for deres svar, og præmissen for øvelsen er, at der ikke findes rigtige eller forkerte svar. Hvis læreren kender billedets historie, kan den fortælles efterfølgende.

Herefter vælger eleverne et udsnit af et foto, som afbilder en situation, f.eks. et billede af et afrikansk barn bag tremmer eller pigtråd. Læreren viser fotoudsnittet med delmotivet midt i et ark hvidt papir som dækker det meste af fotoet. Eleverne og skal fortælle, hvad de forestiller sig, at der er udenom billedet. Er det f.eks. et barn i en flygtningelejr eller er det et barn som står og kikker ind i et bur i zoologisk have eller ude på en mark. Diskuter de forskellige forslag. Eleverne tegner rammen om billedet, som de ser den. Det kan evt. gøres i grupper. Læreren viser afslutningsvist hele fotografiet til eleverne og diskuterer forskellene. Er originalen bedre eller er elevernes forslag mere spændende? Prøv at sætte fotoet i midten ind i en negativ /positiv ramme og diskuter hvordan billeder kan bruges til at manipulere holdninger med?

Der kan også arbejdes med billeder ved, at læreren taget et foto af hver elev eller lader eleverne tegne et billede af sig selv i fuld figur. Billederne sættes ind i et gruppebillede fra f.eks. Mellemøsten, Sydafrika eller Kina. Eleverne diskuterer ligheder og forskelle mellem dem selv og børnene på billedet. Hvordan passer de ind i billedet? Hvad kan de gøre for at passe ind?

Endelig kan børnene lave en historie på baggrund af et foto af børn fra andre lande. De findes f.eks. på www.dennisrk.dk, www.redbarnet.dk, www.unicef.dk, eller fra Jacob Holdts store billedarkiv på www.american-pictures.com/gallery/indexdk.htm

Lav en billeddør i klassen med forskellige børn fra hele verden. Lad børnene digte historier om børnene og snak om, hvad sådan en fortælling om et andet barn kan indeholde. Lad børnene inspirere hinanden. Start med at beskrive de forskellige børns hverdag. Fortsæt evt med at digte historier, hvor børnene på fotografierne er hovedpersoner.

Cultionary – tegn og gæt

Hvis dine elever kan lide at spille "tegn og gæt", så vil "cultionary" lige være noget for dem, ligesom øvelsens konkurrence-element kan være godt til at fange opmærksomheden.

Formål:

At nedbryde stereotyper og diskutere vores forskellige opfattelser og fordomme.

Materialer:

- papir
- blyanter

Forslag til gætteord:

Racisme - Venskab - Diskrimination - Flygtning - Konflikt - Handicappet - Minoritet - Bonde - Hjemløs – Kristen - Muslim - Buddist - Homoseksuel - Lighed - HIV-positiv person - Roma - Medier/avis - Japaner - Russer - Afrikaner – Amerikaner - Araber - Menneskerettigheder - Transvestit - Turist - Fisker - Blind

Ordene skal tilpasses elevernes alder og evt. deres nationale og kulturelle sammensætning. Hvis du bruger ord for nationaliteter, skal du afgøre, om eleverne må tegne flag eller valuta, eller om det er for nemt. Det er også vigtigt at tænke over den rækkefølge ordene kommer i for at undgå, at deltagerne bare bygger videre på de foregående associationer. Sammensæt derfor ordene, så minoriteter, begreber, ting eller mennesker kommer på skift eller i en særlig rækkefølge. Det vil gøre øvelsen sjovere og mere illustrativ. I mindre klasser er det nemmest at vælge ting eller mennesker, abstrakte ord og begreber er sværere.

Læreren deler eleverne i grupper på 3-4 personer, som får papir og blyant og sætter sig ved hvert sit bord.

En elev fra hver gruppe kommer derefter op til læreren og får tildelt et ord, som de øvrige elever ikke må høre. Repræsentanten fra hvert bord, vender tilbage til sin gruppe og tegner ordet. De andre elever skal herefter gætte det, men de må udelukkende kommunikere ved at tegne billeder. De må ikke stille spørgsmål, ligesom tal og ord ikke er tilladt. Eleverne må dog godt sige de ord, de gætter på, og repræsentanten må gerne bekræfte et rigtigt svar. Tiden fastsættes efter hvad læreren finder passende. Læreren noterer point på tavlen eller lignende, og når den aftalte tid udløber, skriver repræsentanten ordet under tegningen, uanset om det blev gættet eller ej.

Grupperne vælger herefter en ny tegner. Sørg for at alle får mulighed for at tegne mindst en gang.

Til sidst hænger grupperne deres billeder op, så de kan sammenligne og diskutere deres forskellige fortolkninger af og forestillinger om ordene. Læreren

spørger eleverne, om de synes, øvelsen var svær og hvorfor? Bed dem vurdere i hvor høj grad, tegningerne svarer til virkeligheden, og bed tegnerne fortælle, hvorfor de tegnede det, de gjorde.

Klassen diskuterer, hvor vi får vores billeder og forestillinger fra - både de positive og de negative - og hvad det betyder for vores forhold til de mennesker, det drejer sig om. Det kan f.eks. være at diskutere medier, socialisering i uddannelse, familie- og gruppetilhørsforhold. Eleverne kan arbejde videre med stereotyper ved at finde eksempler og tage dem med til næste undervisningstime.

Det er vigtigt, at eleverne får mulighed for at diskutere øvelsen og reflektere over, hvor vi får vores billeder og forestillinger fra. Øvelsen vil fremkalde umiddelbare og udbredte stereotyper om andre mennesker – bl.a. udlændinge og minoriteter. Generelt bruger vi allesammen stereotyper til at forholde os til vores omgivelser og andre mennesker, og derfor er det en god idé ikke at dømmе elevernes stereotyper. Refleksionen og diskussionen kan medvirke til, at eleverne forstår, hvad stereotyper er - forestillinger og formodninger, som ofte ikke har meget at gøre med virkeligheden.

Førstehåndsindtryk

Man siger, vi danner os et indtryk af nye mennesker i løbet af få sekunder. Øvelsen kaster lys på, hvad vi vurderer ud fra, og hvilken betydning det har.

Du kan finde foto-materiale i f.eks. aviser, ugeblade, internettet, kopier fra bøger om andre lande/ kulturer m.m. eller på www.dennis-rk.dk, www.globalskole.dk eller www.american-pictures.com. Vælg mennesker med forskellig alder, kultur, etniske grupper, køn, færdigheder, handicap etc. – og undgå berømteder!

Formål:

At nedbryde stereotyper og diskutere forskellighed og fordomme.

Materialer:

- billeder af interessante/anderledes/særprægede ansigter – hvert ansigt klippes ud og limes fast øverst på et papir
- papir og blyant til hver elev

Beskrivelse:

Eleverne sætter sig i en rundkreds og får et stykke papir hver med et ansigt på. Bed dem kigge på billedet af personen og skrive deres første indtryk nederst på papiret. Derefter folder eleverne papiret fra bunden og skjuler dermed, hvad de har skrevet. Læreren sikrer sig, at alle har forstået instruktionerne, før øvelsen fortsætter.

Eleverne giver nu papiret videre til den næste person i rundkredsen. Papirerne skal cirkulere hurtigt, så eleverne kun får kort tid at tænke i. Det er deres første indtryk, der er afgørende! Processen fortsætter til alle papirer har været én gang rundt i cirklen, og alle har skrevet deres førstehåndsindtryk ned.

Fold nu papirerne ud igen, og lad eleverne sammenligne alle deres første indtryk og diskutere det. Hvor forskellige/ensartede er de første indtryk i gruppen? Hvilke overraskelser er der? Hvad baserer eleverne deres første indtryk på? Hvilke stereotyper og fordomme viser sig? Lad derefter eleverne beskrive nogle situationer, de selv har oplevet, hvor deres førstehåndsindtryk var fuldstændig forkerte. Hvad skete der og hvad var konsekvenserne? Diskuter også, hvad øvelsen afslører om os selv?

Samtaleøvelse om stereotyper og drilleri

Stereotyper er ofte udgangspunkt for drilleri. Ved at nuancere vores stereotyper og arbejde konstruktivt med drilleri kan man medvirke til at formindske det.

Formål:

At få eleverne til at tale om drilleri og mobning og diskutere umiddelbare indtryk og stereotype opfattelser.

Materialer:

- billeder fra aviser og blade
- sakse
- lim
- store A2 plancher

Beskrivelse:

Eleverne laver hver for sig eller i grupper en eller flere collager med udklip af mennesker fra aviser, blade og tidsskrifter. Menneskene skal være så forskellige som muligt. Collagen er derefter udgangspunkt for en diskussion.

Hver elev vælger en eller to personer og fortæller klassen om dem. Eleverne diskuterer herefter: Hvad er godt ved at være forskellig? Må man afvige på nogle måder og ikke på andre? Er du selv blevet drillet, fordi nogle mente, at du var forkert? Har du drillet andre, fordi du syntes, at de var anderledes? Hvem sagde hvad?

Har du oplevet, at skifte mening om en person, da du lærte ham eller hende at kende? Bliver man drillet på grund af de samme ting uanset, hvor gammel man er, og hvor man bor?

Det er også en mulighed at diskutere nedsættende ord og udtryk med klassen. Hvor har vi ordene fra? Hvornår bruger vi dem? Hvordan virker det på den, der siger øgenavnene? Hvordan virker det på den, der modtager alle ordene? Bemærk kropssproget hos både taler og lytter. Lav evt. en tilsvarende øvelse med positive udtryk.

Lande-øvelse - om fordomme og stereotyper

Der findes mange holdninger til forskellige befolkningsgrupper. For eksempel er det blevet

sagt, at skotterne er meget økonomiske eller endda nærige. Øvelsen sætter ord på vores fordomme eller stereotyper af andre mennesker, lande eller kulturer.

Formål:

At diskutere hvad eleverne synes, der kendetegner danskere og andre nationalitetsgrupper, samt hvor vores forestillinger/stereotyper stammer fra.

Materialer:

- kridt
- tavle

Beskrivelse:

Klassen brainstormer på tillægsord og skriver dem på tavlen. Eleverne vælger i fællesskab 10 forskellige lande fra hele verden, så alle verdensdele er repræsenterede - det er en god idé, hvis Danmark er et af landene.

Eleverne skal to og to beskrive mennesker fra de valgte lande ud fra tillægsordene på tavlen. Eleverne skal derefter sammenligne og diskutere deres valg af ord og diskutere, hvilke ord der bliver brugt om de forskellige landes folk

og hvorfor. Det kan f.eks. være: Er der nogle tillægsord, som kun bliver brugt om et bestemt lands folk? Er der et lands folk, der overvejende bliver beskrevet med negative eller positive tillægsord?

Eleverne kan også diskutere, hvor deres forestillinger om andre folk kommer fra: Skyldes det personligt kendskab til andre landes folk? Skyldes det noget, de har læst i bøger eller undervisningsmaterialer? Er det noget, de har hørt hjemme eller hos venner? I tv eller film?

5. Holdningsøvelser

Hallo Danmark
Mangfoldighed '07

Her er samlet en række øvelser som er med til at udvikle elevernes evne til at tage stilling, nuancere deres holdninger og argumentere for deres holdninger og lære at respektere andres ret til anderledes holdninger.

Fire-hjørner-øvelse

"Fire-hjørner" er en vurderingsøvelse og en god måde, at diskutere dilemmafyldte spørgsmål. Øvelsen skaber refleksion omkring eleverne egne og andres holdninger eller handlinger. Udbyttet er enten at styrke elevernes stillingtagen eller argumentation – alt efter hvilken version af øvelsen, man vælger.

Formål:

At øve sig i at tage stilling - med hjerne og krop – og øve sig i at anerkende sit eget og andres standpunkter.

At reflektere individuelt og i fællesskab over øvelsens tema.

Materialer:

- papir
- blyanter
- en række dilemmafyldte spørgsmål så som f.eks:
 - Hvordan reagerer klassen på, at der kommer en ny multi-handicappet elev, der sidder i kørestol og har en hjælper med sig i klassen? (Klassen får senere at vide, at det betyder, at rejsen til Berlin bliver aflyst og erstattet af en tur til Lolland og et sted med handicapfaciliteter.)
 - Hvordan reagerer klassen på, at nogen finder ud af, at Hannes mor er lesbisk og bor sammen med en kvinde? (Klassen får senere at vide, at Hannes far var bøsse og er død af AIDS.)
 - Hvordan reagerer eleverne på, at der skal bygges et plejehjem for psykisk handicappede lige ved siden af deres eget hjem?
 - Hvordan reagerer klassen på, at den skal slås sammen med en anden klasse med 20 elever med etnisk minoritetsbaggrund / eller alternativt med dansk-dansk baggrund og derefter bliver delt igen, så der er lige mange danskere og ny-danskere i klassen?
 - Hvad gør Sebastian, da hans kæreste Louise aflyser deres aftale og han senere ser hende gå hånd i hånd med Mohammed fra klassen?
 - Hvad gør klassen, når Miram, Halima og Fatuma ikke må komme med i svømmehallen?

Beskrivelse:

Læreren informerer på forhånd eleverne om, at øvelsen handler om at tage stilling - også selv om man er i tvivl. Målet er ikke at være enige, men at undersøge enigheder og uenigheder, og eleverne må derfor ikke kommentere hinandens vurderinger.

Læreren præsenterer eleverne for et dilemmafyldt spørgsmål, som de skal tage stilling til. Eleverne har kun ganske kort tid til at tænke over, hvilket af de fire svarmuligheder, de vælger. Hvert hjørne af klasselokalet repræsenterer et svar. Skriv dem f.eks. på et stykke papir : Negativ, Positiv, Kompromis, Neutral/passiv, Andet og hæng dem op på væggen:

- a) en totalt negativ holdning
- b) en passiv holdning - "Jeg holder mig ude af det her"

- c) en forsonende, udglattende kompromis-holdning
- d) en total positiv holdning.
- e) Lad evt. et hjørne stå tomt, så eleverne kan formulere en helt anden holdning end de foreslåede.

Eleverne kan bytte plads, hvis de skifter mening efter at have lyttet til de andres argumenter.

Når alle elever har "besvaret" dilemma-spørgsmålet ved at placere sig i et hjørne, skal eleverne i hvert hjørne argumentere for deres svar. Det kan enten ske først i mindre grupper på 2-3 personer eller ved, at læreren spørger ind til synspunkterne for at få diskussionen i gang.

Hvis et hjørne/område står tomt, skal eleverne diskutere, hvorfor de tror, at ingen har placeret sig der. Hvis eleverne fordeler sig meget ulige i hjørnerne, er det vigtigt, at underviseren forsøger at være positivt opmærksom på de, der er i mindretal. Står der kun én deltager i et af hjørnerne, stiller underviseren sig her og leder øvelsen herfra.

"Fire-hjørner"-øvelsen kan varieres på et utal af måder. Man kan vælge forskellige emner og dilemmaer og forskellige måder at gå videre med dilemmaerne på:

1. Øvelse i argumentation

Del klassen vilkårligt op i fire grupper. Fordel herefter grupperne i hver deres hjørne som repræsentanter for en svarmulighed – nu er der ikke noget "åbent hjørne". Herefter får de enkelte grupper to opgaver, som de arbejder med i nogle minutter: 1) Hvordan kan man argumentere for dette synspunkt? Og 2) Hvilke fordele og ulemper er der ved synspunktet?

Grupperne argumenterer derefter samlet for deres synspunkt. De andre grupper kan stille uddybbende eller forståelsesmæssige spørgsmål. Når alle grupper har fremlagt deres argumenter, kan grupperne diskutere indbyrdes. Underviseren fungerer som facilitator og kan evt. stille spørgsmål til grupperne.

2. Videredigtning på dilemmaet

Klassen præsenteres for et nyt dilemmafyldt spørgsmål, som de skal tage stilling til.

3. Hjørnerne repræsenterer politiske holdninger

4. Hjørnernes holdninger opdeles efter køn

Debatten handler om følelser og forventninger f.eks. i forbindelse med temaerne bøsser og lesbiske rettigheder eller drenge og pigers forskellige roller, valg af job, hobbyer eller arbejdsroller i hjemmet. Lad drengene spille piger og omvendt - og giv dem til opgave at forsvare hinandens synspunkter, som de opfatter dem – på den måde får de mulighed for at leve sig ind i hinandens holdninger og handlinger. Lad det andet køn forholde sig til svarene undervejs.

Hvordan reagerer jeg?

I øvelsen fortæller læreren en historie, som eleverne skal diskutere og tage stilling til. Det er vigtigt at understrege, at der ikke findes rigtige løsninger – løsningerne er til diskussion.

Formål:

At udvikle elevernes evne til at tage stilling og argumentere for egne holdninger og værdier. At give eleverne mulighed for at reflektere over egne og andres handlinger

Materialer:

- papir
- skriveredskaber

Beskrivelse:

Læreren fortæller den allerførste del af historien: "En gruppe elever slås i skolegården". Eleverne skal derefter komme med bud på, hvordan man kan reagere på det – være passiv, kigge på, gå væk, tage del, gribe ind eller kalde på en lærer.

Alle forslag skrives på forskellige sedler, som hænges op i fire-fem områder af klasselokalet. Læreren spørger derefter eleverne, hvad de umiddelbart vil gøre, hvis de ser en gruppe elever slås? Eleverne skal placere sig ud for det udsagn, der passer til deres svar og forklare deres valg.

Læreren bygger videre på historien – det kunne være: "Det er nogle piger som bliver overfaldet af nogle drenge". Læreren undersøger nu, om informationen ændrer elevernes reaktion? Eleverne har mulighed for at flytte sig og skal så igen argumentere for deres nye valg. Læreren kan understrege, at det handler om at sætte ord på, hvorfor man reagerer, som man gør, og at tage stilling – hvad der skal til, før man reagerer.

På samme måde fortsætter læreren historien, stopper op og beder om en reaktion efter hver oplysning. Det kan f.eks. være: "Det er fire drenge fra 9. klasse, der overfalder en mindre pige", "Pigen er fra Tyrkiet", "Drengene er rockertyper", "Pigen græder" og "Pigen er handicappet".

Læreren slutter med at stille et centralt spørgsmål i forhold til den historie, der er fortalt, hvor eleverne skal tage stilling. I relation til ovenstående kunne det være: "Synes du, man skal gribe ind, hvis man ser nogen blive banket på åben gade", "Hvordan kan man gribe ind, hvis man selv er lille og svag, og dem der begår overgrebet er meget større end en selv."

Fra stol til stol

Denne vurderingsøvelse handler om at tage stilling og undersøge uenigheder. Stil derfor altid åbne og undersøgende spørgsmål. Uenigheder kan undersøges ved at spørge ind til dem. Undgå udviklingen af en egentlig diskussion, men lad baggrunden for de forskellige standpunkter blive hørt.

Formål :

At øve sig i at tage stilling – med hjerne og krop – og øve sig i at anerkende sit eget og andres standpunkter.
At reflektere individuelt og i fællesskab over øvelsens tema.

Materialer:

- en række temaer – f.eks. handicappede, udseende, forhold til forældre, forhold til alkohol, sex

- tilknyttede udsagn

Beskrivelse:

Deltagerne sætter sig på stole i en cirkel, og læreren læser et udsagn højt. Eleverne vurderer derefter hver især, om de er enige eller uenige i udsagnet. Hvis de er uenige, bliver de siddende på stolen. Hvis de er enige, rejser de sig og bytter plads med andre, der også er enige - man må dog ikke gå direkte tilbage til dén stol, man kom fra. Hvis der kun er én, der rejser sig, bytter man plads med læreren.

Det er vigtigt, at læreren begynder med at læse almene og ufarlige udsagn op – f.eks. "I dag er det mandag", for at alle forstår princippet i øvelsen. Derefter udvikler udsagnenes sværhedsgrad sig.

Eksempel på tema: Venner

- "Det er vigtigt at have gode venner"
- "Man kan tale om alt med venner"
- "Venner er vigtigere end kærester"
- "Ens venner er ligesom en selv"
- "Jeg har venner som er handicappede"
- "Jeg har en ven, som er anderledes end jeg (sort, hvid, rødhåret, brunhåret, blond, blåøjet osv)"
- "Smukke personer får lettere venner"
- "Det er svært at være ven med en andre ikke kan lide"
- "Man bliver ikke venner med en, man ikke må besøge"
- "Det er vigtigt at ens familie kan lide ens venner"
- "Man kan ikke være uenig med sine venner"
- "Venner er vigtigere end holdninger"
- "Det er svært at være uenig med sine venner"

Efter øvelsen kan læreren spørge til elevernes oplevelse af øvelsen: Var der nogle spørgsmål, hvor I var i tvivl, om I skulle rejse jer eller blive siddende? Fortæl hvorfor.

Andre emner:

- Om racisme
- Om handicappede
- Om udseende
- Om forhold til forældre
- Om forhold til alkohol
- Om sex osv.

6. Om indlevelse

Hallo Danmark
Mangfoldighed '07

Nedenstående øvelser handler om at leve sig ind i andres levevilkår og om at indsamle viden om andre og afprøve, hvordan det opleves at være en anden.

Byt om på kønsrollerne

Øvelsen lægger op til større kropsbevidsthed og at vise, at kønsrollerne er nemme at parodiare.

Formål:

At udvikle empati og indlevelse i andres situation, at diskutere egne og andres værdier og holdninger, at bryde stereotyper og vanetænkning.

Materialer:

- eventyrsamling - f.eks. H.C. Andersen eller Grimm

Beskrivelse:

Læreren fortæller en historie, som eleverne kender, men hvor personernes køn er byttet rundt. Eleverne får på forhånd at vide, at der er ændret på historien, og at de skal finde ud af, hvad forskellen er. Vælg f.eks. Svinedrengen eller Klodshans, som børnene kender, og lad svinedrengen være en pige og prinsessen en prins, mens klodshans og hans brødre bliver piger og prinsessen en prins.

Lad eleverne opføre eventyret som rollespil. I første omgang spiller drengene de nye drengeroller. Dernæst spiller drengene pigeroller, og pigerne spiller drengerollerne. Læreren diskuterer med eleverne, hvad der sker med historierne undervejs. Hvordan ændrer kønnet historierne karakter? Virker det forkert at ændre kønnet? Hvornår bliver det komisk og en parodi? Hvad betyder det for kønsrollerne, at eventyrene foregår i en historisk tid – og mellem konger og prinsesser?

Den generelle diskussion kan handle om, hvilke forskelle er der på pige og drengeroller, kvinde og manderoller? Er der forskelle, som er retfærdige eller urimelige?

Eleverne kan også spille små situationer fra skolen eller hjemmefra, hvor drengene igen spiller pigeroller og omvendt.

Afslut med at lade eleverne selv skrive en eller flere historier/rollespil, hvor de forsøger at ændre på vanetænkning og kønsrollemønstre.

Hvem er smukkeste i spejlet dér?

Øvelsen arbejder med, at forskellige livsformer skaber forskellige skønhedsidealiser. Øvelsen går ud på at undersøge sammenhængen mellem skønhedsidealiser, krop og kost og at nuancere elevernes opfattelse af begreberne grim og smuk, sund og usund, normal/unormal.

Formål:

At skabe indsigt og indlevelse i andres situation, at nuancere elevernes holdninger til udseende og normalitet og bryde stereotyper.

Materialer:

- billedsamling – findes af læreren på forhånd. Alternativt kan eleverne selv forberede sig ved at finde billeder

Øvelsen tager udgangspunkt i billeder og fotografier fra fotobøger, aviser, blade, reklamer, postkort, reproduktioner af kunst og plakater eller internettet – f.eks. <http://www.american-pictures.com/gallery/indexdk.htm>. Det kan også være filmen "Girafpigen i Burma" på www.globalskole.dk under grundskolen og temaet "Verdens børn". Eller bogen "Forskellige mennesker? Regionale forskelle og kulturelle særtræk" fra Folkemindesamlingens kulturstudier - bind 3.

Beskrivelse:

Læreren starter med at vise eleverne en film eller billeder, som viser skønhedsideal i andre kulturer. Historisk set har man snakket og diskuteret skønhed siden antikken. I den vestlige tradition har skønhed været nært knyttet til "det sande" og "det gode". Indtil 1700-tallet blev skønhed betragtet som en objektiv, konkret egenskab ved ting f.eks. spillede symmetri og det klassiske græske ideal en stor rolle for, om et menneske var smuk. Den idé blev så gradvist afløst af den mere moderne fornemmelse for, at skønhed har hjemme hos den enkelte person, for så igen at blive forvrænget af mode og ugebladenes dyrkelse af ekstremt tynde, langbenet eller mennesker med bestemt udseende.

Skønhedsideal skifter fra periode til periode og fra kultur til kultur. Det kan f.eks. umiddelbart iagttages i forbindelse med skiftende idealer for det velproportionerede menneskelegeme, og hvad dertil hører: kropsudsmykninger, hårmode, tøjmode osv. Det grimme ændrer sig også, og grimt som provokation kan flytte skønhedens grænser, eller i hvert fald grænsen for det acceptable. I nogle lande er det statusgivende at være lyshudet og tyk, fordi det er tegn på, at man er hævet over manuelt udendørs arbejde. På samme vis er en lang negl på lillefingeren i flere indiske og arabiske grupper tegn på, at man er særlig rig og fornem. I vestlig kultur skulle man være lyshudet helt op til halvtredserne. Nu tager mange i Vesten kunstig sol og smører sig i brune cremer for at blive så mørke som muligt.

Eleverne skal hver især arbejde ud fra et billede af en person, som de synes er smuk. For at få den bredeste tilgang til begreberne smuk og grim, sund og usund er det vigtigt, at eleverne har et stort materiale at vælge billeder ud fra - forskellige kulturer samt begge køn – og billederne må ikke være af 'kendte' personer'. Eleverne skal nemlig kunne danne deres eget indtryk af personerne.

Billederne sættes på forsiden af et kladderhefte og fungerer nu som elevens hovedperson i en række diskussioner og opgaver. Eleverne diskuterer, hvorfor de synes noget er smukt? Hvad betyder moden for vores skønhedsopfattelse? Hvad var smukt for 100 år siden? For 60 år siden? For 30 år siden? Hvad er smukt i andre lande /kulturer? Vis evt. film og billeder fra andre tider og vores egen tid forud for diskussionen, og find fotos af mennesker med tatoverede ansigter, filede tænder, lange huller i ørerne. Se på Rubens kvindefigurer kontra Twiggy eller Drag-queens, svømmepiger eller bodybuildere.

Diskussionen om skønhedsideal, krop og kost tage udgangspunkt i de forskelligheder der er i klassen. Det kan også være lærerens opgave at præsentere alternativer til det skønhedsideal og den kropsforståelse, som elevernes skriveøvelser baserer sig på. Man kan fx leje en indisk dansefilm (husk også at kigge på coveret) eller låne videoer om andre folkeslag på Dansk Film Industri.

På sporet af mangfoldighed

Der er mange tegn på, at samfundet er præget af de mange forskellige kulturer i Danmark. Andre kulturer har sat sine fodspor. Det kan være en idé at begynde med at læse Benny Andersens digt "Verdensborger i Danmark".

Formål:

At få indsigt og viden om sociale, kulturelle, religiøse og geografiske forskelle og ligheder. At kunne kommunikere om egen og andres forskellige baggrund og anerkende og respektere forskellene.

Materialer:

- kamera
- videokamera
- papir
- blyanter

Beskrivelse:

Læreren inddeler eleverne i grupper og fortæller hver gruppe, at de nu skal udforske deres lokalområde og se efter "fodspor" fra andre lande og andre kulturer. De skal lave en liste over det, de finder og - hvis materialet er til rådighed - dokumentere sporene med billeder, tegninger, video osv. Eleverne kan i første omgang lave en brainstorm på nogle af de områder, hvor de måske kan finde "fodspor" – f.eks. gastronomi (mad og krydderier fra andre kulturer, udenlandske restauranter, drikkevarer), beklædning og mode (tøj der oprindeligt kom fra andre kulturer, sko og tøj lavet i udlandet og importeret), musik (lyt efter musik fra andre lande på offentlige steder som caféer og indkøbscentre), medier (sammenlign forskellige tv-kanaler og se, hvordan udenlandske programmer smitter af på danske programmer, sprog (ord fra andre lande i det danske sprog). Læreren sender grupperne på "jagt" i et par timer, ligesom eleverne opfordres til at kigge efter spor i deres fritid. Hver gruppe skal præsentere en konklusion på deres undersøgelse og lave en kort opsummering af, hvad de fandt. Derefter skal de forberede en udstilling med dokumentationen for deres "fodspor" og udarbejde en avis med "fodsporene" – eller en kort video.

Den efterfølgende diskussion i klassen kan handle om spørgsmål som: Var der nogle overraskelser? Hvad er betydningen af, at der er så mange "fodspor" fra andre lande og kulturer omkring os? Er der mønstre eller trends i "fodsporene"? Kommer de mere fra nogen lande end andre? Hvorfor er det sådan? Hvilke fordele og ulemper er der ved den indflydelse, andre kulturer har?

Snak også om Benny Andersens digt "Verdensborger i Danmark" og lad den danne udgangspunkt for de samme spørgsmål én gang til. Lad eleverne skrive digte med overskriften "fodspor i Danmark", hvor de inddrager elementer fra deres eget dokumentationsmateriale.

Alternativt kan eleverne også arbejde med at finde danske spor i andre dele af verden? Hvad er Danmark kendt for? Find f.eks. historiske spor fra vikingetiden i andre lande og danske spor på de Vestindiske øer.

Tøjets signaler

Tøjet, hårstilen og diverse pynteting er den menneskelige emballage som ofte er det, andre ser først. Tøjet skifter afhængig af den tid og den kultur, vi vokser op i eller som vi vælger at leve i. I større eller mindre grad har tøjet betydning for andres opfattelse af os – ofte i en grad som vi ikke er bevidst om.

Formål:

At få eleverne til at overveje, hvilke signaler vi reagerer på, og hvordan vi kan bryde stereotyper.

Materialer:

- forskellig slags tøj i elevernes størrelser
- et spejl

Beskrivelse:

Læreren laver på forhånd en aftale med fire elever med forskelligt udseende/stil/køn men med nogenlunde samme størrelse om, at de skal bytte tøj, smykker, hovedbeklædning etc. Klassens øvrige elever må ikke vide noget. De "nye" elever kommer nu ind i klassen, og eleverne diskuterer: Hvad er reaktionen? Hvad sker der, når eleverne skifter tøj/stil? Opfatter vi pludselig de andre anderledes? Hvordan oplever de selv at bytte tøj? Hvad sker der med de signaler, de sender? Hvordan vælger vi tøj? Skal det være praktisk, ligne de andres, signalere penge/gruppetilhørsforhold/kultur/religion/særpræg?

Prøv også at lade et par piger klæde sig i drengetøj- og drenge i pigetøj - hvordan opleves det? Ændrer det deres egen opfattelse? Ville pigerne helst være drenge eller omvendt? Hvorfor? Hvorfor ikke? Tilsvarende kan læreren tage tøj med, som repræsenterer helt andre kulturer og stilarter, end klassens elever normalt bruger. Hvad betyder det for elevernes opfattelse af sig selv og hinanden?

Klassen taler derefter om tøjets betydning for personligheden, for ens sikkerhed, for andres opfattelse af en. Er der tøj, som er typisk dansk eller typisk for en anden nationalitet? Findes der regler for påklædning i Danmark? Hvem sætter dem? Er der regler i klassen?

Man kan også se billeder af drags og diskutere mænd i dametøj. Hvorfor gør de det? Hvad betyder det for deres udseende og egen opfattelse? Er der forskel på skønhedsidealene? Diskuter hvordan det er at klæde sig ud til karneval? Hvad sker der med vores egen selvopfattelse?

7. Om empati

Hallo Danmark
Mangfoldighed '07

En af de vigtigste evner, vi mennesker har, er evnen til at sætte os i andres sted – at føle som dem, eller føle med dem. Empati er evnen til indlevelse og medfølelse og er en af de vigtigste etiske forudsætninger for at vokse op som et socialt og ansvarligt menneske – og derfor én af de sociale kompetencer, som man arbejder med i grundskolen.

Klassens cirkler

Øvelsen bruges med omtanke i en klasse, hvor man gerne vil diskutere de interne forhold og se, hvordan klassen fungerer socialt.

Formål:

At diskutere klassens interne forhold og nuancere de opfattelser, vi har af os selv og hinanden, og måske nedbryde eller i hvertfald diskutere de hierarkier eller faste cirkler, der eksisterer.

Materialer:

- kridt eller stort ark papir
- tusch

Beskrivelse:

Læreren tegner tre koncentriske cirkler på gulvet eller et stort papir, så der er plads til at 10 børn kan stå i hver cirkel. Læreren beskriver for eleverne, at:

- i den inderste cirkel hører man til, hvis man er én, der bestemmer mange ting i klassen
- i den næstinderste cirkel skal de, der bestemmer lidt mindre, stille sig
- osv.

Hvis eleven ikke synes, den bestemmer noget overhovedet, stiller vedkommende sig helt uden for cirklerne. Læreren kan evt. varme op til øvelsen ved at snakke med hver enkelt elev om, hvor han/hun ville placere sig.

Når eleverne har placeret sig i cirklerne, har eleverne ofte stort behov for at snakke om placeringerne og den magtstruktur, de udtrykker. Spørgsmål til diskussionen kunne være: Hvilke værdier er i høj kurs i den inderste cirkel (påklædning, udseende, fritidsinteresser, familie, kæresten, venner, forhold til skolen osv.)? Hvem bestemmer, at netop disse værdier er de bedste? Kender eleverne nogle, der har andre værdier end dem selv? Hvordan er det at kende nogle, der er anderledes end én selv? Hvordan ville det være at være i klassen for én elev med andre værdier? Er der plads til at være forskellige? Hvad skal der til for at skifte placering? Er der forhold, vi bør ændre på i klassen for at sikre at alle trives?

Livshistorier

Øvelse som viser hvordan de enkeltes liv afhænger af de forhold, vi fødes under og vokser op i. Øvelsen bliver bedre af, at eleverne på forhånd har indsigt i vilkårene i andre lande samt om sociale forskelle i Danmark.

Formål:

At stimulere fantasien og vanetænkningen, at samarbejde og udvikle vores forestillinger og leve os ind i andres liv.

Materialer:

- en bold
- blyant
- papir

Beskrivelse:

Læreren beder eleverne sætte sig i en cirkel. En af dem skal være observatør. Han eller hun sidder uden for cirklen og skriver den historie ned, som eleverne skaber. Læreren forklarer resten af gruppen, at de i fællesskab skal lave en historie. Historien handler om en navngiven dansk dreng eller pige og dennes ven fra et andet land, som læreren på forhånd vælger.

Læreren starter med at sige: "Dette er historien om (fx Mads), en teenager fra (fx Roskilde)". Læreren kaster derefter bolden til én af deltagerne og beder eleven fortsætte historien med én eller to sætninger. Derefter kastes bolden igen videre til den næste elev. Den proces fortsætter, så historien bliver skabt af alle elever.

Efter 10-12 ture beder læreren om bolden igen. Læreren siger nu: "Mads har en ven (fx David) i (fx Sydafrika), som også har en historie at fortælle". Læreren kaster derefter bolden tilbage til kredsens af elever og beder dem fortsætte Mads' vens historie. Stop legen efter yderligere 15 minutter.

Øvelsen fungerer bedst, hvis den er lavet spontant og i et hurtigt tempo. Det kan godt skabe problemer for observatøren at følge med, men det kan løses ved eventuelt at have flere observatører ad gangen, som skriver historien ned. Klassen kan også optage historien på video/bånd.

Når øvelsen er slut, diskuterer eleverne. Hvilke forskelle er der på de to personer i de to historier? Hvorfor skabte eleverne den forskel? Hvor stammer elevernes ideer til historien fra?

De u-landsfrivillige i Batanga

Øvelsen er et situationsspil, hvor eleverne oplever nogle af de problemer, som kan opstå i et kulturmøde: Den ene kultur føler sig i hjælperens rolle og ser dermed den anden som en kultur, der har behov for hjælp.

Formål:

At leve sig ind i de vanskeligheder, som folk med anden kulturbaggrund end majoriteten kan have, at medvirke til større forståelse og respekt for andres normer.

Materialer:

- papir
- blyanter

Beskrivelse:

Tre elever udvælges som u-landsfrivillige, mens resten af klassen udgør beboerne i en batangesisk landsby. Læreren fortæller, at de tre u-landsfrivillige er sendt til landet Batanga og besøger en batangesisk landsby. Batangeserne kan godt forstå de u-landsfrivilliges sprog, men de har en vane med kun at svare ja eller nej, når de møder fremmede. De frivillige er sendt ud for at hjælpe batangeserne, men før de kan hjælpe, skal de finde ud af, hvad batangesernes problem er. Derfor skal de prøve at stille spørgsmål, men de ved også, at de hele tiden skal tænke på, at batangeserne kun vil svare ja eller nej til fremmede.

De tre u-landsfrivillige sætter sig nu sammen uden for lokalet for at forberede nogle spørgsmål, de kan stille batangeserne for at finde frem til deres problem.

Her er det en god idé at tænke på de problemer, der kan være i et u-land med f.eks. vandforsyning, sygdomme, mad, tekniske hjælpemidler. De tre u-landsfrivillige skal også planlægge en strategi for, hvordan de vil få en god kontakt og samarbejde med batangeserne.

Resten af gruppen, der spiller batangesere bliver instrueret i, hvordan de skal opføre sig: Batangeserne er i den situation, at de slet ikke synes, de skal hjælpes. De mener ikke, at de har nogle problemer, som fremmede kan hjælpe dem med. De er alligevel meget venlige over for de fremmede, fordi de synes, de må være gode mennesker, når de gerne vil hjælpe andre. Batangeserne vil kun svare på spørgsmål, hvis de fremmede tager skoene af, som de selv altid gør indendørs. Batangeserne sidder også altid på gulvet. Det skal de fremmede også gøre for at få svar på deres spørgsmål. Hvis de fremmede har klaret det med skoene og sat sig på gulvet, vil batangeserne godt svare. Derefter svarer de ja, hvis personen siger please og thank you efter hver sætning - der kan også indføres andre koder i spillet.

Når de to grupper er klar, går spillet i gang. De u-landsfrivillige begynder at stille spørgsmål. Reglerne skal følges af batangeserne, og de tre u-landsfrivillige skal forsøge at finde frem til reglerne og følge dem. Spillet kører i 15 minutter, så det når at blive tydeligt, at der er problemer med regler og frustrationer over det manglende resultat (de problemerne, de efterspørger, eksisterer jo ikke).

Læreren afbryder spillet og begge grupper diskuterer oplevelserne. De tre frivillige lægger ud med at beskrive deres oplevelse af batangeserne. De skal prøve at fortælle, hvilke regler og traditioner, de mener at have fået øje på. Dernæst er det batangesernes tur til at fortælle om deres oplevelser af de tre u-landsfrivillige.

Den videre diskussion kan handle om: Hvordan virker det på en gruppe, at nogle kommer for at hjælpe dem med et problem, som de ikke synes, de har? Er der andre eksempler på det i dagligdagen? Har nogle elever oplevet at blive talt ned til? Hvilke følelser vækker det? Hvor afgørende er kropssproget i forhold til det talte sprog? Hvorfor kan det være svært at snakke sammen ud fra forskellige kulturer? Nævn eksempler på, at det er svært at lære nye regler i en anden gruppe eller kultur?

Handicapløb

En sjov og lærerig måde at få indsigt i hvilke vanskeligheder, nogen medborgere må leve med.

Formål:

At udvikle empati og få alle til at forstå, hvad det betyder at have et handicap.

Materialer:

- sedler med beskrivelse af forskellige handicap – f.eks. "Du er blind - tag et tørklæde for øjnene", "Du er døv - tag ørepropper i", "Du har kun et ben – bind benene tæt sammen", "Du har kun en arm – bind den højre tæt ind til kroppen", "Du er stum - du må ikke sige et ord", "Du er talehandikappet du må kun sige ordene bagfra", "Du har ingen arm - skriv eller gør ting med munden".
- tørklæder til at binde om for øjnene, om ben osv.
- skrivemateriale
- papir

Beskrivelse:

Del klassen op i mindre grupper på 5 - 8 elever. Læreren fortæller hver gruppe, at de skal gennemføre forskellige opgaver i løbet af den næste time, og at nogle opgaver løses af hele gruppen, mens andre er individuelle eller skal løses på skift. Under alle opgaverne er der et par øvelser, som gruppen skal udføre samtidigt f.eks. holde en ballon i gang, så den på intet tidspunkt rammer gulvet. Eleverne trækker hver en seddel som tildeler dem et handicap.

Eleverne får dernæst tildelt de nedenstående opgaver og går i gang med dem en af gangen. Alternativt kan klassen lave et orienteringsløb, hvor alle elever efter tur afprøver de forskellige handicaps. Begge øvelser afsluttes med en diskussion, om hvordan eleverne oplevede de forskellige handicaps, og hvordan de fremover kan bruge/huske deres erfaringer, når de møder elever eller andre mennesker med handicaps.

Eksempler på opgaver som hele gruppen skal løse kan være:

- Male et gruppeportræt
- Passere et rum fuld af forhindringer - klatre igennem en ring, kravle over et bord, under en stol m.m.
- Lave en sang sammen
- Lave klownemasker på alle
- Folde papirflyvere
- Binde 5 sløjfer
- Løbe en strækning
- Osv

8. Om rettigheder

Oftentimes er man først klar over sine rettigheder, når de trues eller man mister dem. Det er vigtigt at børn og unge bliver bevidst om hvilke rettigheder, vi har, og hvorfor vi skal forsvare dem.

Børns rettigheder

FN har en Børnekonvention, som Danmark også har underskrevet. Den handler om, at ingen børn må forskelsbehandles på grund af race, hudfarve, køn, sprog, religion, politisk eller anden anskuelse, national, etnisk eller social oprindelse, formueforhold eller handicap.

”I lande med etniske, religiøse eller sproglige mindretal eller med personer fra urbefolkninger har et barn fra de grupper ret at udøve sin egen kultur, at bekende sig til og udøve sin egen religion eller bruge sit eget sprog sammen med andre medlemmer af sin gruppe.” artikel 30 i Børnekonventionen.

Formål:

At diskutere artikel 30 fra Børnekonventionen og finde ud af, hvorfor det er nødvendigt at have en sådan paragraf.

Materialer:

- pap
- plancher til plakater
- tuscher
- se evt. hele børnekonventionen på www.boerneraadet.dk

Beskrivelse:

Eleverne i klassen diskuterer, hvad der egentlig står i artikel 30 i FN-konventionen om barnets rettigheder: Hvorfor er det vigtigt at fremhæve netop artikel 30? Hvilken betydning har den eller kan have for eleverne selv eller nogen de kender? Er der lande eller samfund, som ikke tilgodeser artikel 30?

Eleverne går i grupper og laver plakater, der fremhæver budskabet i artikel 30. Lav derefter en udstilling på skolen, eller måske kan plakaterne udstilles på det lokale bibliotek.

Eleverne skal parvis forklare, hvorfor de har valgt netop de kategorier, de har gjort, og hvorfor de valgte dem i de rækkefølge. Diskutér derefter forskellene på listerne. Lad eleverne spørge hinanden, hvad de synes, der ikke er væsentligt i konventionen – f.eks. religiøsitet, køn eller madvaner.

Retfærdighed og diskrimination

Formål:

At få eleverne til at diskutere retfærdighed og udvikle deres indlevelse i andres forhold og deres handleevne.

Materialer:

- papir
- blyant
- farver
- A2-ark

Beskrivelse:

Del eleverne ind i små grupper på 3 - 4 personer. Hver gruppe vælger en uretfærdighed, som overgår nogen, de kender, eller et eksempel, de finder på. Gruppen beskriver en uretfærdighed, de mener overgår en dreng eller pige p.g.a handicap, anden etnicitet, religion, køn, alder eller andet. Eleverne skal skrive et læserbrev, som fortæller om problemet og den diskrimination, der foregår. Eleverne skal også foreslå, hvad de mener, der bør gøres for at modvirke uretfærdigheden.

Herefter laver grupperne hver en plakat, som viser uretfærdigheden og argumenterer for, hvad man skal gøre for at undgå det fremover. Plakaterne hænges op i klassen.

Klassen stemmer om de samlede læserbreve/plakater. Hver elev har 10 point, som de sætter ud for deres foretrukne bidrag. Man kan fordele sine point til flere indlæg eller give alle 10 point til et indlæg.

Øvelsen slutter med, at eleverne laver rollespil, som belyser et eller flere af de valgte emner. Derefter diskuterer de, hvad man selv kan gøre for at bekæmpe uretfærdighed og diskrimination.

Bilag

Hallo Danmark
Mangfoldighed '07

Du kan finde mere inspiration til undervisningen om mangfoldighed i følgende materiale:

Film, hjemmesider og andre materialer:

- På www.salaam.dk finder du film og undervisningsidéer om fordomme, racisme og flerkulturel forskellighed. Det kunne være følgende film:
- [Fodboldskolen + Som fugle i bur](#) Bosnien
- [Hop](#) Burundi, Frankrig
- [Håbet](#) Israel/Palæstina
- [Kald mig bare Akxel](#) Danmark.
- [Min ven Machuca](#) Chile.

Aktiviteter/rollespil

- Ungdommens Røde Kors organiserer rollespil for skoler f.eks. "Unge på flugt" og "Børns Rettigheder", der formidler komplekse problemstillinger om flugt og menneskerettigheder gennem spil og leg. Rollespillene er med til at gøre tv-verdenens informationer og abstrakte billeder mere nærværende - både for små og store deltagere. Instruktører fra Ungdommens Røde Kors introducerer spillene, og guider deltagerne igennem. Læs mere: [Børns Rettigheder](#), [Unge på flugt](#)
- "Grib Konflikten – om konstruktiv konflikthåndtering i skolen" af Lotte Christy. Inspiration og vejledning til lærere, pædagoger og skoleledere i, hvordan konflikthåndtering kan inddrages i arbejdet med at udvikle det sociale liv i skole og SFO, så børnene bliver kompetente unge, der selv kan håndtere deres konflikter. Det Kriminalpræventive Råd 2003. (DC-nr. 37.31)
- "Vilde billeder", tre bøger om vore forestillinger om den tredje verden af Kristian Paludan. Bogen er en klassisk indføring i, hvordan vi gennem billeder skaber stereotyper af andre, artikler om billedformidling og vores opfattelse af fremmede kulturer samt tredje verdens billeder i dagligdagen - venne- som fjendebilleder. FKN 1989.
- "Rejsen ud af mørket" om 12 børns oplevelser på flugt af Bettina Gram og Lisa Klöcker, MS og DUF. Fra 3. til 6. klasse. Rollespil og lærervejledning. Forhandles af [Geografforlaget](#).
- "Tro, håb og ærlighed" af Adil Erdem om børns forhold til forskellige religioner. Lærebog af Lone Smidt, Mellemfolkeligt Samvirke, 2005. Forhandles af [Geografforlaget](#).
- "Det flyvende tæppe" af Pia Sigmund. Eventyr fra mange lande. Lærebog af Pia Sigmund, MS og [Geografforlaget](#), 2005.
- "Venner imellem" af Adil Erdem. Lærebog af Lone Smidt, MS og [Geografforlaget](#), 2005.

- "44 øjne i nakken" af Adil Erdem om at mobning ikke er farveblind. Lærebog med fakta og undervisningsideer af Bettina Gram, MS og [Geografforlaget](#), 2003.
- "Langt fra Danmark" af Gerd Østergaard om børns oplevelse af det at flytte fra Danmark til en helt anden kultur. MS , 1998,. Tilhørende video "[Kære dagbog](#). Nicaragua – langt fra Danmark" (53 min.), udgivet af TV2 og Mellempøkeligt Samvirke, 2003.
- "Når mennesker mødes..." – et idé-katalog til interkulturel undervisning af Ellen Farr, Lene Gudiksen, Carsten Skjoldborg og Lotte Ærsøe. Hæftet indeholder en lang række konkrete forslag til øvelser samt artikler og debatideer. Kan bestilles fra Ungdomsbyen i Rødovre tlf. 44570630 eller downloades på www.globalskole.dk se under grundskole/interkulturelle ideer.
- "Global undervisning" - undervisningsideer om globale og interkulturelle dimensioner. MS og Geografforlaget har produceret hæfterne, som kan downloades på www.globalskole.dk under grundskole.

Liv og død - goddag og farvel i et mangfoldigt København

Tag skoleklassen med på Københavns Bymuseum og få et gratis undervisningsforløb med fokus på **mangfoldighed og kultur** i en særudstilling der er særligt udviklet til folkeskoleelever fra 0.-5. klassetrin. I forbindelse med booking af undervisning kan du samtidig få tilsendt et gratis **undervisningsmateriale** i klassesæt.

I Bymuseets særudstilling bliver børnene aktive deltagere i de mangfoldige fortællinger om ritualer ved fødsel og død blandt københavnere i dag. For hvad gør muslimer i København, når et menneske fødes og når et menneske dør? Og hvad gør byens buddhister, jøder og kristne?

Vi fødes og vi dør alle. Uanset hvem vi er, har vi ritualer og traditioner ved livets begyndelse og afslutning. Det er udgangspunktet for Bymuseets særudstilling til skoleklasser. I udstillingen kan børnene både genfinde traditioner, de kender fra deres egen familie og nysgerrigt udforske andres. Med udgangspunkt i de fællesmenneskelige vilkår som fødsel og død er, giver udstillingen et indblik i Københavns mangfoldighed.

Når et nyfødt barn bliver modtaget i familien er det med ritualer, der afhænger af familiens baggrund. Også når vi siger farvel til et menneske, gør vi det forskelligt. I udstillingen kan børnene finde citater fra andre børn, der hver især sætter egne ord på fortællinger og ritualer i deres familie. Samtidig indeholder udstillingen konkrete udtryk for ritualerne i form af genstande, der har betydning i forskellige religioner. På den måde skaber udstillingen et rum, hvor store ord som "traditioner ritualer, fødsel og død" konkretiseres, og dermed giver børnene en platform for at snakke med hinanden – med deres egne ord og med referencer til deres egen hverdag.

Undervisningen er dialogbaseret og opfordrer børnene til at deltage aktivt. De opfordres til at fortælle deres egne historier og til at lytte til klassekammeraternes. Sammen går vi på jagt i udstillingen – nogle genstande kender vi, andre er nye og spændende. Børnene møder samtidig farvestrålende religiøse dragter og hører bønner på forskellige sprog. Men det er ikke blot høre- og synssansen, der bliver inddraget i udstillingen. Børnene skal også bruge næsen og

ADMINISTRATION
OG BILLEDARKIV:
Absalonsgade 3
DK-1658 København V
T +45 3321 0772
F +45 3325 0772
E
sekr@kbhbymuseum.dk
H www.bymuseum.dk

UDSTILLING:
Vesterbrogade 59

hænderne og får en lille fortælling med hjem om den duft de møder eller den ting de kan mærke.

Undervisningen er især et tilbud til små museumsgængere fra 0. – 5. klassetrin, men også ældre elever kan have glæde af udstillingen.

Undervisningsmaterialet indeholder historier om konkrete Københavnske børn, der fortæller om deres møde med fødsel og død. Det er udformet så det kan bruges både før og efter besøget på Københavns Bymuseum.

Booking af undervisning tlf. 33 21 07 72

Yderligere oplysninger: Leder af Skoletjenesten Sidsel Risted Staun 33 28 42 28, sidsel@kff.kk.dk

Undervisningsforløbet tilbydes gratis med økonomisk støtte fra Beskæftigelses- og integrationsforvaltningen i Københavns Kommune.